

Fractiediscipline

Carla van Baalen – 08/09/04, 00:00

Geert Wilders verliet afgelopen week wel zijn fractie (VVD), maar niet de Tweede Kamer. Zijn voormalige partijgenoten spraken er schande van. 'Gelegaliseerde diefstal', meende minister Hoogervorst. Ook andere prominente VVD'ers vonden dat Wilders zijn zetel had moeten opgeven ten gunste van de VVD-fractie. Gelegaliseerde diefstal? Dat is nogal een bewering voor iets wat wordt afgedekt door de Grondwet. Immers, volgens de Grondwet vertegenwoordigen de leden van de Staten-Generaal 'het gehele Nederlandse volk' (en dus niet bepaalde partijen) en stemmen zij 'zonder last' (art 50 en 67).

Waar komt dat grondwettelijke idee van het onafhankelijke Kamerlid eigenlijk vandaan? Het staat immers haaks op de hedendaagse parlementaire praktijk waarin fracties de dienst uitmaken. Het idee stamt uit het midden van de 19de eeuw (1848), toen Nederland een nieuw politiek systeem en een nieuwe Grondwet kreeg. Leden van de Tweede Kamer -voor het eerst rechtstreeks gekozen- moesten geen bindingen hebben, noch met een partij noch met de kiezers. Men achtte het schadelijk voor de natie als meer op het partijbelang dan op het landsbelang zou worden gelet en luisteren naar 'het volk' vond men toen sowieso onverstandig.

De geschiedenis laat zien dat de ontwikkeling sindsdien steeds verder afdreef van dit oorspronkelijke idee. Kamerleden gingen zich wel degelijk organiseren en zich als groepen presenteren. Eerst nog via enigszins vage 'Kamerclubs', later door middel van goed georganiseerde politieke partijen en kamerfracties. Langzaam maar zeker ontstond er fractiediscipline en zelfs fractiedwang. Overigens waren niet alle politieke groeperingen even gecharmeerd van dat hechte samenwerken in fracties. Met name de liberalen hebben lang vastgehouden aan het ideaal van het onafhankelijke Kamerlid. In die zin mag het een historische gebeurtenis heten dat voor het eerst een VVD-kamerlid de fractie verlaat na gedoe over fractiediscipline.

Naast fractiedwang is de jongste ontwikkeling in de parlementaire geschiedenis coalitiedwang. Niet alleen moet het kamerlid dat deel uitmaakt van een 'regeringsfractie' zich voegen naar het officiële standpunt van de fractie, maar ook moet het de afspraken in het regeerakkoord nakomen. Zonneklaar mag zijn dat er voor stemmen 'zonder last' weinig ruimte is overgebleven. Bedoeld grondwetsartikel is dan ook bijna een dode letter geworden. Tot het moment aanbreekt waarop een kamerlid de dwang niet meer accepteert en uit de fractie stapt. Hoe men verder ook over Wilders' zetelbehoud oordeelt, hij kan geheel in overeenstemming met de Grondwet zijn werk als onafhankelijk kamerlid voortzetten. Mochten de kiezers zijn actie afkeuren, dan laten zij dat bij de verkiezingen in 2007 wel blijken.

Ironisch genoeg is het nu juist het door Wilders zo verfoeide voorstel-De Graaf voor een nieuw kiesstelsel, dat solistische optredens van kamerleden in de hand zal werken. Minister De Graaf wil een sterker parlement. Hij wil dat bereiken door de individuele leden sterker te maken. Expliciet schrijft hij in de Hoofdlijnennotitie dat hij af wil van het systeem waarbij kamerleden niet op eigen kracht maar 'op de slippen' van de lijsttrekker binnenkomen. In zijn plan komt een deel van de kamerleden -via die tweede stem die de kiezer krijgt- met een eigen mandaat in de Kamer. De redenering van De Graaf is als volgt: sterkere kamerleden vormen een sterker parlement en een sterker parlement heeft een steviger positie ten opzichte van de regering. Dat komt het dualisme ten goede. Maar al zwijgt de Hoofdlijnennotitie daarover, een en ander zal ook gevolgen hebben voor de fractie- en coalitiedwang. Er zitten dan immers vertegenwoordigers in de fractie die een rechtstreeks mandaat van hun regio hebben. Natuurlijk gaan zij zich daarop beroepen.

Kortom, onder het nieuwe kiesstelsel liggen nog meer Wildersen in het verschiep. En daar zit geen partij op te wachten.